

ER LANDBRUGSPRISERNE BLEVET MERE USTABILE? OG FORTSÆTTER USTABILITETEN?

Ph.D., cand. agro. & merc., Henning Otte Hansen, Fødevareøkonomisk Institut

Siden fødevarekrisen i 2007-2008 har der været betydeligt fokus på fødevaremarkederne og deres stabilitet verden over. Set over en lang periode er ustabile priser og prisvolatilitet i landbruget ikke noget nyt, men især i det seneste tiår er udviklingen i volatiliteten steget. I Danmark har der i det seneste ti-år især været en kraftigt stigende volatilitet på korn- og mælkeområdet, mens det modsatte har været gældende for slagtesvin. Prisvolatilitet har en række både økonomiske og menneskelige ulemper, og derfor er vigtigt at få vurderet, om vi kan forvente en vedvarende høj eller måske endog stigende prisvolatilitet på landbrugsmarkederne fremover. I artiklen nævnes en række forhold, som især kan forventes at forstærke prisvolatiliteten fremover, og der fremhæves også mulige tiltag med henblik på at dæmpe prisvolatiliteten.

Fokus på markedsustabilitet

Siden fødevarekrisen i 2007-2008 har der været betydeligt fokus på fødevaremarkederne og deres stabilitet verden over. De store prisstigninger og efterfølgende prisfald medførte en betydelig turbulens, og mange områder, som var direkte eller indirekte afhængige af landbrugs- og fødevaresektoren, blev påvirket.

Forsyningsikkerhed m.h.t. fødevarer – det vil sige vedvarende adgang til fødevarer til en stabil og rimelig pris – fik pludselig en fornyet betydning. Flere årtiers udvikling i realprisfald, faldende bytteforhold og prisstabilitet blev brudt.

Fødevaresikkerhed blev også et højpolitisk emne i FN og på G8- og G-20 møderne. I EU analyserede man prisvolatiliteten på landbrugsmarkederne, og man søgte at gennemføre tiltag, som kunne give et mere velfungerende fødevaremarked.

De høje, ustabile og mindre forudsigelige landbrugs- og fødevarepriser har betydet, at det er blevet debatteret, om der er tale om et reelt skifte i markedsforholdene, og om udviklingen kan forventes at fortsætte fremover. Såfremt der kan forudses stor prisstabilitet fremover, vil det på mange områder stille nye krav til både landmænds og virksomheders ri-

sikostyring. Også den internationale fødevarerforsyning vil komme under et forstærket pres.

Boks 1. Volatilitet, variation, ustabilitet

Volatilitet er et udtryk for den variation, der kan være i nogle forhold (salgs- og købspriser, udbytter m.m.) over tid. Ofte vil man især se på variationen i salgspriser på korn, markfrø og svinekød. Volatiliteten er dermed et udtryk for den prisusikkerhed, der er på markedet.

Metoder og principper

Ustabile markeder og priser måles ofte ved at beregne den såkaldte volatilitet.

Volatiliteten kan principielt måles på to forskellige måder:

Historisk (realiseret) volatilitet beregnes ud fra observerede (realiserede) data fra en historisk periode. Historisk volatilitet viser altså, hvordan stabiliteten har været bagudrettet. Den historiske volatilitet er dermed et billede af de fortidige pris- og markedsforhold.

Den *implicitte* volatilitet beskriver markedets forventninger til den fremtidige prisudvikling. Den er dermed et billede af den forventede fremtidige prisudvikling, således som markedets aktører opfatter situationen. Den impli- citte volatilitet kan beregnes ud fra de futurespriser, som fastsættes løbende på råvaremarkederne.

Der er således tale om to forskellige horisonter i de to metoder – den bagudrettede og fremadrettede/forventede.

Der er også forskelle i de konkrete måder, hvorpå volatiliteten beregnes.

I Europe Commission (2009) beregnes volatiliteten som standardafvigelsen af logaritmen til $(\text{pris}_t / \text{pris}_{t-1})$, hvor prisændringerne fra måned til måned undersøges. Det vil sige, at det

er standardafvigelsen af den månedlige vækst uden sæsonudjævning.

I FAO (2010) beregnes volatiliteten som standardafvigelsen på de logaritmiske ændringer i de månedlige priser beregnet på årsbasis. Hermed foretages der en sæsonudjævning.

I OECD (2010) fremføres, at det er almindeligt at rense prisudviklingen for de udsving, som kan forudsiges – herunder f.eks. sæsonudsving – før prisvolatiliteten beregnes. Dermed er volatiliteten mere eller mindre den tilfældige residual, som fremkommer ved en model-beregning.

De forskellige metoder gør, at resultaterne ikke umiddelbart er sammenlignelige.

Dertil kommer, at volatilitetsanalyserne kan tage udgangspunkt i priser fra dag til dag, fra uge til uge, fra måned til måned eller fra år til år. Der kan også være forskelle i de intervaller, hvor man måler volatiliteten.

Yderligere er der store forskelle i de prisserier, som danner grundlag for volatilitetsberegningerne. Der kan være tale om internationale, nationale, lokale eller deflaterede priser flere forskellige steder i værdikæden.

Er prisvolatilitet noget nyt?

Landbrug og landbrugsproduktion er kendetegnet ved en betydelig grad af markedsustabilitet og variationer over tid – også set i forhold til andre erhverv.

Det grundlæggende forhold er, at landbrugsproduktionens størrelse i de enkelte år er påvirket af mange forhold, som landmændene ikke kan kontrollere fuldt ud. Det kan f.eks. være klima, skadedyr og sygdomme. Resultatet er store årlige svingninger i produktionen – først og fremmest i planteproduktionen.

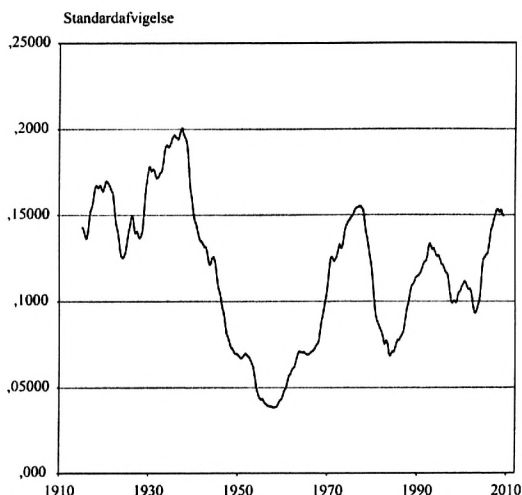
Selv om der sjældent er tale om f.eks. tørke i alle landbrugslande på én gang, er der allige-

vel også stor ustabilitet i den totale verdensproduktion.

Dertil kommer, at udbudet ofte reagerer langsommere end efterspørgslen. Derfor vil ændringer i udbudet få priserne til at ændre sig relativt meget. Yderligere er efterspørgslen efter mange fødevarer relativt inkomstuelastisk og med relativt få substitutionsmuligheder, og det kan yderligere skabe prisvolatilitet.

Det betyder, at prisvolatiliteten er et grundlæggende rammevilkår, som kan forventes at optræde vedvarende. Det understreges også af, at prisvolatilitet på det internationale kornmarked ikke er noget nyt fænomen, men har været gældende mindst helt tilbage fra starten af 1900-tallet, jfr. figur 1.

Figur 1. Udvikling i prisvolatilitet på hvede på Chicagos kornbørs, 1910-2011

Anm: Prisvolatilitet er målt som standardafvigelsen over 12 måneder på $\ln(\text{Pris}_t / \text{Pris}_{t-12})$, hvor t = månedsgennemsnit. 10 års løbende gennemsnit

Kilde: Egne beregninger på grundlag af USDA (2011a).

Figuren viser, at prisvolatiliteten gennem det seneste ti-år er den højeste siden starten af 1970'erne, og også set gennem hele de sidste 100 år er der tale om en relativt høj prisvolatili-

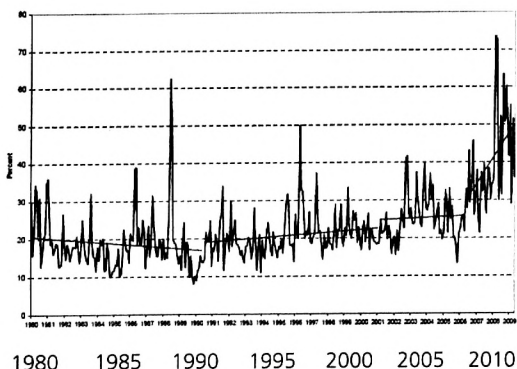
tet. Omvendt var prisvolatiliteten endnu højere i de første årtier af 1900-tallet.

Tendenser i prisvolatiliteten

Der er gennemført en række forskellige analyser af både den kort- og langsigtede prisvolatilitet på landbrugsprodukter. Da både metoder, data og perioder varierer, kan der ikke forventes noget helt entydigt billede.

I en analyse fra European Commission (2009) undersøges den historiske volatilitet på en række landbrugsråvarer på Chicagos råvarebørs (CBOT – Chicago Board of Trade). Undersøgelsen går tilbage til 1980, og den beregnede prisvolatilitet fremgår af figur 2.

Figur 2. Historisk prisvolatilitet på hvede, 1980-2011 (%)

Anm: Månedlige priser beregnet på årsbasis. Data fra Chicagos kornbørs.

Kilde: European Commission (2011)

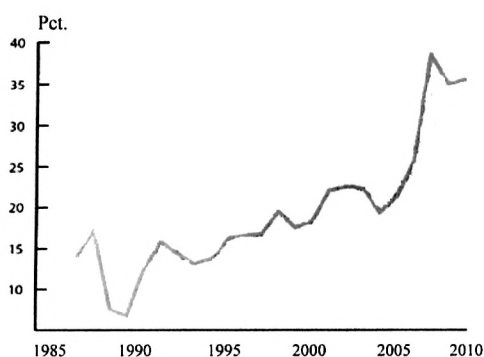
Volatiliteten i figur 2 er vist for perioden 1980-2011, og der ser ud til at være en stigende tendens. Perioden er delt op i fire intervaller:

1980-1990:	Faldende volatilitet
1990-2000:	Stigende volatilitet
2001-2006:	Konstant volatilitet
Efter maj 2006:	Kraftigt stigende volatilitet

Volatiliteten nåede to højdepunkter i henholdsvis 1996 og 2008, og i begge tilfælde skyldtes det prisstigninger som følge af udsigt til dårlig høst og nedgang i produktionen.

Efter fødevarekrisen i 2007-2008 har også FAO beskæftiget sig yderligere med prisvolatilitet på landbrugsmarkederne. I en analyse fra 2010 beregnes den implicitte volatilitet over en længere periode, jfr. figur 3.

Figur 3. Implicit prisvolatilitet for hvede (%) på verdensmarkedet

Anm: Volatiliteten er her beregnet som markedets forventning om, hvor meget prisen på en vare kan bevæge sig i fremtiden.

Kilde: FAO (2010)

Figuren viser, at den implicitte prisvolatilitet på verdensmarkedet for korn er steget markant gennem de seneste årtier.

I en analyse fra FAO m.fl. (2011) undersøges også de mere langsigtede tendenser i prisvolatiliteten på landbrugsvarer. Det konkluderes bl.a., at der er ingen eller kun små tegn på stigende volatilitet i de internationale landbrugspriser, når man analyserer ved hjælp af de normale statistiske metoder. Dog har volatiliteten i perioden 2000-2010 været højere end i de to foregående årtier. Ud fra disse analyser af de langsigtede pristrend konkluderes det også, at

perioder med høj prisvolatilitet ofte efterfølges af lange perioder med stabile og lave priser. Endeligt konkluderes det også, at landbrugsmarkederne generelt er kendetegnet ved større prisvolatilitet end andre markeder.

Andre undersøgelser sammenligner prisvolatiliteten på nationale og internationale markeder, jfr. f.eks. FAO m.fl. (2011). Den generelle konklusion er, at volatiliteten er mindre på de nationale markeder – og især på de mest beskyttede markeder. Se boks 2. Dette skal ses på baggrund af, at mange lande netop søger at fastholde stabile hjemmemarkedspriser ved hjælp af handelsregulering.

Hvorfor er ustabile priser en ulempe?

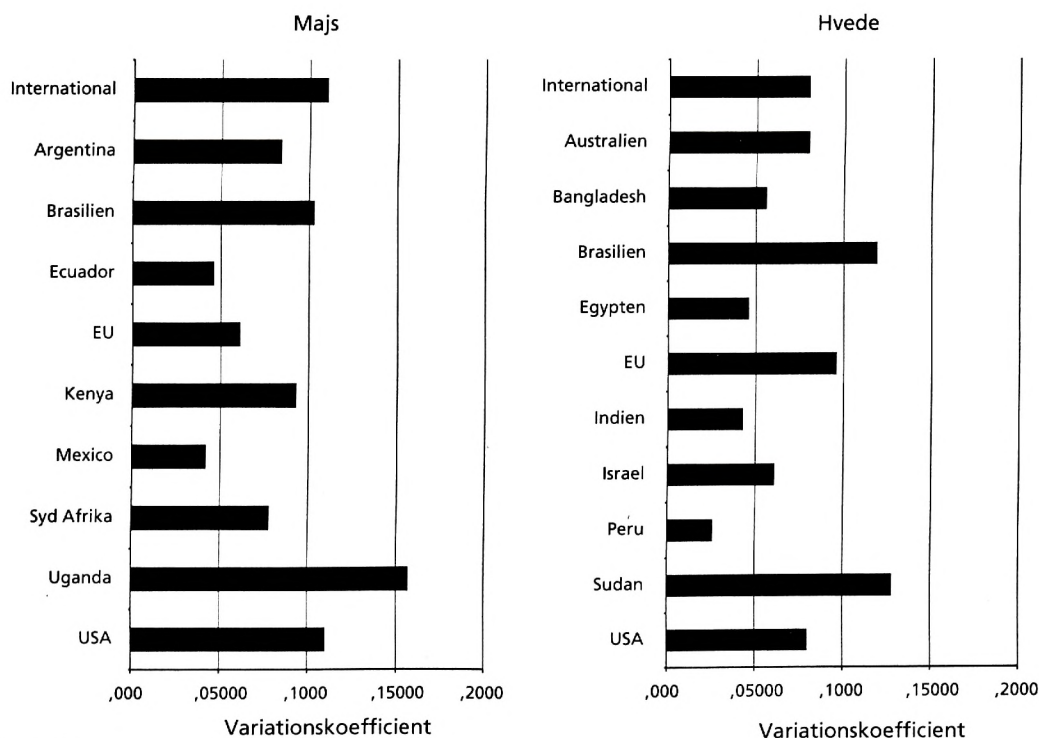
Ustabile, fluktuerende samt meget uforudsigelige priser og markedsforhold er generelt en betydelig ulempe – af flere årsager:

For det første vil svingende priser gøre det vanskeligt at planlægge produktionen optimalt. Fra planlægningstidspunkt til salgstidspunkt kan der gå flere måneder eller år, og med meget svingende priser kan det afgørende ændre forudsætningerne for den planlagte produktion.

Prisvariationer, som ikke er et resultat af en ændret markedsbalance, vil derfor medføre øget usikkerhed, og det øger risikoen for suboptimale beslutninger blandt producenter, mellemlid, forbrugere og offentlige myndigheder.

For det andet kan ustabile priser også medføre, at landmænd og virksomheder må sprede risikoen – og dermed også aktiviteterne – på flere forskellige områder. Hvis priserne falder på ét område, kan man håbe på stigende priser på andre områder, og dermed kan man sprede risikoen. Det betyder imidlertid også, at man

Boks 2. Variationskoefficienter for priser på landbrugsprodukter internationalt og nationalt, 2006-2010.

Kilde: OECD (2010)

ikke kan opnå de fulde specialiserings- og stor-driftsfordele.

For det tredje kan volatile priser også betyde, at virksomheder ikke får sikret deres råva-repositioner tilstrækkeligt, og det kan måske også resultere i tilsigtet eller utilsigtet spekulation. Der var flere eksempler på dette i Danmark i kølvandet på fødevarekrisen i 2007-2008.

Endeligt for det fjerde kan svingende priser skabe fødevaremangel, sult og politisk uro i de fattigere lande, hvor fødevarer udgør en stor del af det samlede forbrug.

Svingende priser kan være en fordel

Ustabile eller ændrede priser er ikke nødvendigvis ulempe. Prisændringer kan været et udtryk for ændringer i efterspørgslen, og der-

med er de ændrede priser et signal til udby-derne om at ændre produktionen.

Svingende priser kan dog også i andre til-fælde være en fordel. Såfremt der er et lavt udbud på grund af dårlig høst m.m., vil resul-tatet, jfr. spindelvævsteorien, blive, at priserne på relativt kort sigt tilpasser sig et højere niveau. Dermed bliver bruttoindkomsten – udbud gange pris – stabiliseret.

Den modsatte reaktion vil opstå ved et stort udbud. Resultatet vil også her være en ind-komststabilisering.

I disse tilfælde vil det være en fordel, at pri-serne kan svinge. Der kan derfor også være tilfælde, hvor en dårlig høst ligefrem kan være en fordel, fordi priserne stiger mere, end ud-buddet falder. Disse fordele optræder dog kun,

såfremt alle landmænd oplever samme udbudsnedgang eller -stigning.

Det kan også være en fordel for f.eks. svineproducenter, hvis svinekøds- og foderprisen svinger parallelt. På den måde opnås et mere konstant bytteforhold, hvilket kan stabilisere indtjeningen.

Prisvolatilitet: Årsager og drivkræfter

Årsagerne og drivkræfterne bag prisvolatilitet på landbrugsområdet er søgt forklaret flere steder, jfr. f.eks. Balcombe, K. (2009), Tangermann, S. (2011) og FAO m.fl. (2011). Da prisvolatilitet ofte refererer til den prisfluktuation, som ikke kan forklares, kan det i sagens natur være vanskeligt at finde og beregne alle drivkræfterne bag prisvolatilitet.

Når det gælder prisvolatiliteten på verdensmarkedet – som generelt er mere ustabil end de nationale markeder – gør særlige forhold sig gældende.

Verdensmarkedet for landbrugsprodukter har i mange år været påvirket af dumping, importbegrænsninger, eksportstøtte m.m. Det har betydet, at prisdannelsen ikke har fungeret optimalt, og at verdensmarkedets betydning har været meget begrænset. Derfor var der også store prisfluktuationer fra år til år.

De senere års liberaliseringer og større frihandel har imidlertid bidraget til større prisstabilitet på verdensmarkedet – alt andet lige. Omvendt er mange nationale markeder blevet mere volatile.

Selv om vi er i en periode med generelt stigende liberalisering og frihandel, ses der også nye politiske indgreb og protektionisme med det formål at stabilisere de nationale landbrugs- og fødevaremarkeder. I perioden 2006-2008 indførte ca. 70 pct. af u-landene handelspolitiske indgreb som følge af fødevarekrisen

og de høje fødevarepriser, jfr. Tangermann, S. (2011). Indgrebene var reduktion af importbarriererne og/eller begrænsninger og forbud m.h.t. eksport. Disse indgreb kan stabilisere de indenlandske priser, men de vil forværre volatiliteten på verdensmarkedet.

Også Ruslands forbud mod korneksport som følge af deres dårlige høst i 2010 betød en kraftig stigning i verdensmarkedspriserne og dermed også en stigende volatilitet.

Endeligt spiller de nævnte naturgivne forhold i landbruget en væsentlig drivkraft bag de svingende priser. Udbudsændringer som følge af klima, produktivitet m.m. vil hurtigt påvirke markedet, og dermed ændres også priserne.

Lagrenes betydning

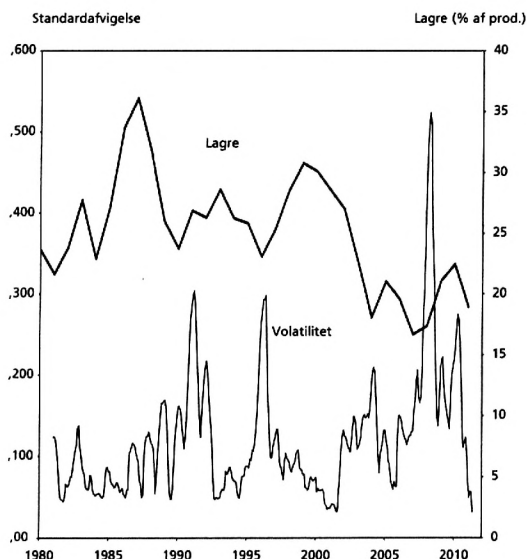
Det er værd at notere, at lagre med landbrugs- og fødevarer spiller en afgørende rolle for markedsudviklingen. Især priserne er følsomme over for lagrenes størrelse, og det gælder både prisniveau og prisvolatilitet.

Det er vist flere steder (jfr. f.eks. Hansen, H. O., 2011), at den internationale prisudvikling på korn er tæt korreleret med den tilsvarende lagerudvikling: Små lagre medfører høje kornpriser, og store lagre medfører små priser. Forklaringen er, at små lagre kan være et varsel om et svækket udbud fremover, og det vil alt andet lige presse prisen op.

På næsten samme måde kan det forventes, at små lagre kan medføre større prisvolatilitet. Små lagre kan give usikkerhed om det fremtidige udbud, da der ikke er den nødvendige stødpude til at stabilisere markedet, hvis der er en vigende produktion. Denne usikkerhed kan resultere i stigende prisvolatilitet.

Sammenhængen mellem lagrenes størrelse og prisvolatiliteten ses i figur 4.

Figur 4. Udvikling i prisvolatilitet og lagre på hvede, 1980-2011

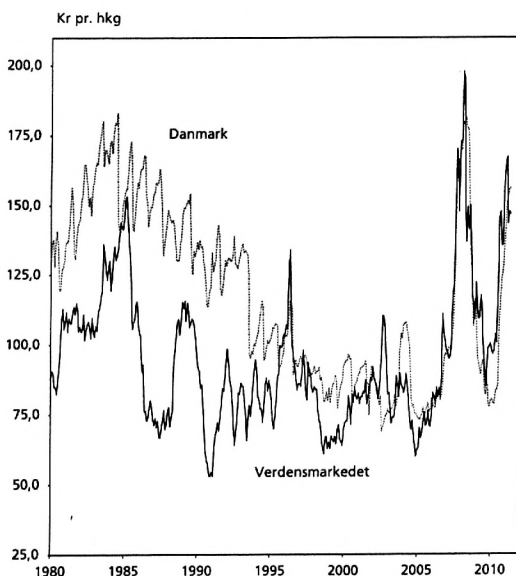
Kilde: Egne beregninger på grundlag af USDA (2011 a+b+c).

Anm: Prisvolatilitet er målt som standardafvigelsen over 12 måneder på $\ln(\text{Pris}_t / \text{Pris}_{t-12})$, hvor t = månedsgennemsnit.

Figur 4 viser verdens samlede kornlagre i pct. af produktionen. Prisen er en sammenvejet gennemsnitspris i USA. Som det ses af figuren, havde vi under fødevarekrisen meget små lagre. Kornlagrene udgjorde ca. 17 pct. af verdens samlede produktion – svarende til forbruget i ca. 2 måneder. Figuren viser også prisvolatiliteten.

Som det ses, er prisvolatiliteten typisk høj, når lagrene er små – som de var for et par år siden – og som de var i en periode i starten og i midten af 1990'erne. Det er også kendetegnende, at en lille lager-nedgang ikke er så afgørende, hvis lagrene i forvejen er store. Derimod er en lagernedgang på i forvejen små lagre med til at øge prisvolatiliteten meget.

Figur 5. Udvikling i hvedepriser dels i Danmark, dels på Chicagos kornbørs, 1980-2011

Anm: De danske priser er landmænds salgspriser. Verdensmarkedsprisen er prisen på Chicagos kornbørs.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af USDA (2011a) og Landbrug & Fødevarer (2011).

Sammenhængen mellem lagrenes størrelse og prisvolatiliteten er vist flere steder, se bl.a. Balcombe, K. (2009) og OECD (2010).

Prisvolatiliteten i dansk landbrug

Den langsigtede udvikling i prisvolatiliteten i dansk landbrug skal ses i sammenhæng med udviklingen i EU's landbrugspolitik og i EU's markedsordninger.

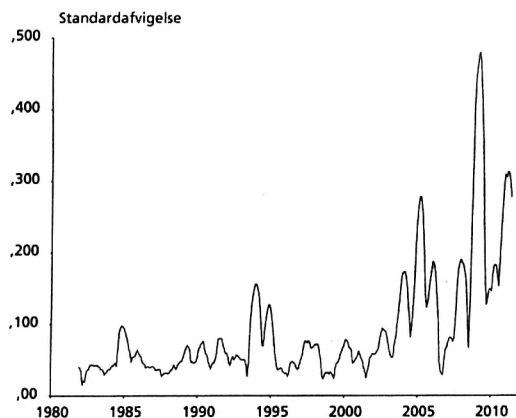
I 1980'erne og helt frem til gennemførelsen af reformerne af EU's landbrugspolitik fra starten af 1990'erne blev EU's interne markedspriser stabiliseret via handelsregulering og intervention. De interne priser var relativt stabile, og sæsonvariationerne – som er relativt forudsigelige – var de største bidrag til den samlede variation.

Efterfølgende har både prisniveau og prisvolatilitet i EU i vid udstrækning fulgt udviklingen på verdensmarkedet, hvilket er helt i tråd med konsekvenserne af handelsliberaliseringen. Udviklingen i dels de danske kornpriser og dels verdensmarkedsprisen på korn siden 1980 fremgår af figur 5.

Som figuren viser, var der store udsving i verdensmarkedspriserne på hvede i 1980'erne. Disse udsving fik dog ikke umiddelbart nogen væsentlig betydning for markedspriserne i EU, som var afskærmet via handelsbarrierer. I den sidste del af perioden slog prisvolatiliteten på verdensmarkedet derimod fuldt igennem på de danske hvedepriser.

Prisudviklingen på hvede som vist i figur 5 resulterer i en kraftigt stigende prisvolatilitet siden 2004. Såvel prisstigninger i 2007-2008 og igen i 2010-2011 som prisfaldet i 2008-2009 har medført en stigende volatilitet som vist i figur 6.

Figur 6. Udvikling i prisvolatilitet på hvede i Danmark, 1980-2011

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug & Fødevarer (2011).

Anm: Prisvolatilitet er målt som standardafvigelsen over 12 måneder på $\ln(\text{Pris}_t / \text{Pris}_{t-12})$, hvor t = månedsgennemsnit.

Den kraftigt stigende volatilitet i kornpriserne i Danmark gennem de senere år har medført ustabilitet i planteavls-sektoren, i korn- og grovvarerektoren samt i de kornforbrugende husdyrsektorer, herunder især svine- og fjerkræsektoren.

I planteavlsspektoren var de kraftige prisstigninger på korn i 2007/2008 en medvirkende årsag til overinvesteringer i både landbrugsjord og maskiner.

I korn- og grovvarerektoren er der eksempler på meget store økonomiske tab og konkurslignende tilfælde, fordi man ikke har været i stand til at håndtere og afdække risikoen ved prissvingningerne.

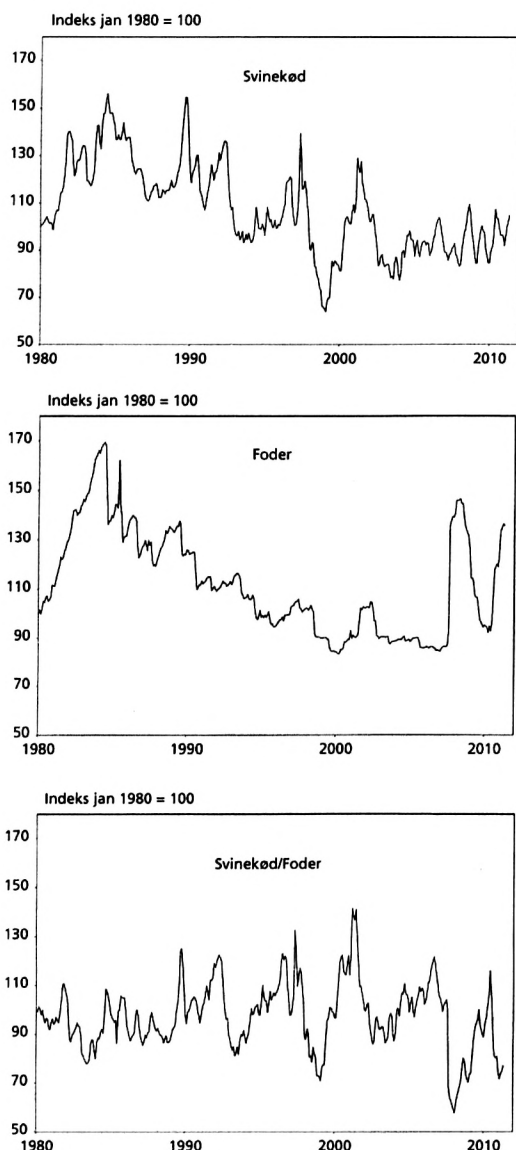
I svine- og fjerkræsektoren har de svingende kornpriser medført svingende foderpriser, som ikke fuldt ud er blevet kompenseret via stigende priser på svine- og fjerkrækød. Som figur 7 viser, har udviklingen i svinekødsprisen været relativt stabil i det seneste ti-år, men derimod har foderprisen været meget ustabil, således at prisrelationen mellem svinekød og foder (bytteforholdet) har været meget volatil i perioden.

Figurerne viser tydeligt, at volatiliteten på prisforholdet har en stigende tendens gennem perioden.

Prisvolatiliteten vil naturligt variere betydeligt fra produkt til produkt: Nogle produkter er mere afhængig af klimaet end andre – og derfor vil udbud og efterfølgende priser også reagere forskelligt. For eksempel er det naturligt, at prisvolatiliteten på kartofler er relativt stor, fordi produktionen kan variere betydeligt fra år til år.

Samtidig er f.eks. kvægproduktionen relativt stabil, da det kræver en længere periode og flere investeringer at gennemføre en udbudsændring, end det er tilfældet i f.eks. planteproduktionen.

Figur 7. Prisudvikling på svinekød og fuldfoder til slagtesvin samt prisrelation. Danmark

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug & Fødevarer (2011).

Tabel 1 indeholder standardafvigelser (prisvolatilitet) på en række danske landbrugsvarer siden 1980.

Tabellen viser, at der på korn- og mælkeområdet har været en kraftigt stigende volatilitet

efter årtusindskiftet. Når det gælder slagtesvin, er det modsatte gældende. Prisudviklingen på hhv. korn (foder) og svinekød har derfor ikke været tilstrækkeligt indbyrdes afhængige. Som det også blev vist af Kaiser, K og Hansen, H. D. (2011) har der historisk været en tæt sammenhæng mellem priserne på hvede og svinekød, men siden midten af 1990'erne er denne sammenhæng stort set brudt sammen.

Vil volatiliteten forblive høj fremover?

Det er et meget vigtigt spørgsmål at få besvaret – eller blot præciseret – om vi kan forvente en vedvarende høj eller måske endog stigende prisvolatilitet på landbrugsmarkederne fremover. I betragtning af de hidtidige alvorlige økonomiske og menneskelige konsekvenser af prisvolatiliteten er det vigtigt at få en vurdering af de fremtidige udfordringer på området.

FAO m.fl. (2011) konkluderede i analyserne af de langtsigtede pristrend, »at perioder med høj prisvolatilitet ofte efterfølges af lange perioder med stabile og lave priser«. Spørgsmålet er derfor, om vi kan forvente, at dette også sker denne gang, eller om der er sket strukturelle forandringer eller påvirkninger, som gør, at landbrugsmarkederne fremover vil agere anderledes end tidligere.

Udviklingen i de senere år har dog på flere måder været speciel: Verdens kornlagre har været unormalt lave, store kornprisstigninger i både 2007/2008 og 2010, stor og stigende anvendelse af korn til bioenergi, flere ekstreme vejr-situationer samt stigende fødevarerforbrug i mange højvækstøkonomier. I det omfang disse specielle forhold kan forventes at fortsætte fremover, vil det sandsynligvis medføre en vedvarende høj prisvolatilitet, jfr. også boks 3.

Tabel 1. Prisvolatilitet: Standardafvigelser (x 100) på landbrugspriser i Danmark, beregnet som ti-års gennemsnit

	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2011
Byg	4,8	5,1	11,8	14,7
Havre	11,8	10,7	11,6	16,6
Hvede	4,8	6,4	14,6	17,1
Kartofler	45,2	31,1	27,6	23,2
Engrapgræs	10,6	11,9	8,9	
Kvæg	2,9	3,7	6,3	6,8
Slagtekyllinger	4,4	3,0	5,6	5,9
Æg	8,3	7,3	5,1	0,4
Mælk	2,5	1,6	5,2	10,4
Slagtesvin	7,1	10,7	7,7	4,2
Smågrise	9,6	14,4	10,3	2,8

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug & Fødevarer (2011).

Anm: Prisvolatilitet er målt som standardafvigelsen over 12 måneder på $\ln(\text{Pris}_t / \text{Pris}_{t-12})$, hvor t = månedsgennemsnit. 10-års gennemsnit.

Boks 3

Due to several structural changes in both the futures markets and the underlying agricultural commodities markets, prices and volatility levels will probably remain elevated for the foreseeable future

FAO (2010), side 66

En række forhold taler for en høj prisvolatilitet fremover:

Klimaforandringer og mere ekstremt vejr vil medføre mere ustabil og varierende planteproduktion rundt i verden. Dette vil også medføre større prisfluktuationer.

Stigende efterspørgsel efter landbrugsvarer til både føde, foder og energiformål vil i sig selv betyde et stigende pres på markedet, som kan medføre situationer med underforsyning og dermed prisfluktuationer. Det stigende efterspørgselspres vil også medføre, at mere marginale landbrugsressourcer vil blive anvendt – men dermed vil også dyrkningssikkerheden og

efterfølgende også prisstabiliteten blive mindre.

Vandressourcerne bliver stadig mere knappe, og det øger risikoen for misvækst på grund af tørke, og det begrænser det landbrugsareal, som kan kunstvandes. Det kan også medføre en dårligere dyrkningssikkerhed.

Fortsat *handelsliberalisering* vil i mange tilfælde medføre, at lande ikke kan indføre tilstrækkelige markedsstabiliserende foranstaltninger. Det betyder, at prisvolatiliteten på det indre marked ikke kan fjernes, men det betyder samtidig, at prisvolatiliteten på verdensmarkedet reduceres.

Andre forhold taler også for en faldende prisvolatilitet fremover.

Stigende fokus på *planteforædling* inden for dyrkningssikkerhed, større *vidensspredning*, bedre *infrastruktur* og større *international handel* kan bidrage til en stigende prisstabilitet.

Endeligt vil også den store *politiske opmærksomhed* på problemet – og de konkrete politiske tiltag på området – også kunne bidrage til at begrænse prisvolatiliteten fremover.

Hvad kan gøres for at reducere prisvolatiliteten?

Det er muligt at reducere og/eller håndtere prisvolatiliteten, og det kan ske ved hjælp af økonomiske og politiske tiltag:

Handelsliberaliseringen skal fortsætte, og tiltag som eksportafgifter og eksportforbud – som har været praktiseret især i perioder med ustabile og høje priser – skal forhindres.

Stigende opbygning af *stødpudelage* for de væsentligste landbrugsprodukter kan reducere både prisniveau og prisvolatilitet.

En bedre sikring af *infrastruktur*, handelsveje og lokale markeder i udviklingslandene vil begrænse flaskehalse og dermed underforsyning og prisfluktuationer i en række områder, jfr. f.eks. IFAD (2011).

En bedre *overvågning og varsling* af mulige problemer i den globale fødevarerforsyning. En

del af prisfluktuationerne skyldes panik-køb, hamstring og spekulation, og her kan en større markedsgennemsigthed begrænse ustabiliteten.

Prisvolatiliteten kan også begrænses ved hjælp af mere teknologiske tiltag.

Tiltag, som kan *fremme produktion og produktivitet*, være med til at øge forsyningsikkerheden og dermed også prisstabiliteten.

Øget *forskning og udvikling* samt øget vidensspredning til områder, hvor prisvolatilitet er mest skadeligt. De fattigste u-lande er mest sårbare over for prisfluktuationer, hvorfor der bør sættes fokus på disse områder.

Selv om det økonomisk, politisk og teknologisk er muligt at begrænse prisvolatiliteten på landbrugs- og fødevaremarkederne fremover, er det givet, at der fremover er brug for bedre redskaber til at håndtere den volatilitet, som altid vil være til stede. Med stadig større befolkningstal, stigende efterspørgsel, knappe ressourcer og stigende påvirkning fra klimaforandringer vil volatilitet også fremover være et væsentligt rammevilkår, som skal håndteres bedst muligt.

Kilder

Balcombe, Kelvin (2009): The Nature and Determinants of Volatility in Agricultural Prices. Technical Report to FAO

http://mpr.ub.uni-muenchen.de/24819/1/MPRA_paper_24819.pdf

BIAC (2011): Price volatility in Food and Agricultural Commodity Markets:

http://www.biac.org/statements/agr/11_06_PriceVolatilityinFoodandAgricultural-CommodityMarkets.pdf

European Commission (2009): Historical price volatility

http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/tradepol/commodityprices/volatility_en.pdf

FAO m.fl. (2010): Price Volatility in Agricultural Markets. Economic and Social Perspectives. Policy Brief. 12

FAO (2011): Price volatility in Food and Agricultural Markets: Policy Responses.

<http://www.ifad.org/operations/food/documents/g20.pdf>

FAO (2011): Price Volatility in Agricultural Markets

http://www.fao.org/economic/es-policybriefs/briefs-detail/en/?no_cache=1&uid=48900

G20 (2011): Action plan on food price volatility and agriculture. Ministerial declaration.

http://agriculture.gouv.fr/IMG/pdf/2011-06-23_-_Action_Plan_-_VFinale.pdf

Henning Otte Hansen (2011): Hvem tjener på salgsafgrøderne? Abstract ved Plantekongress 2011. Herning.

OECD-FAO (2010): Agricultural Outlook 2010-2019

Kaiser, Klaus og Hansen, Henrik D. (2011): Priserne på hvede og svinekød: Sammenhæng og konsekvenser. I: Tidsskrift for Landøkonomi. Nr. 2. Juni 2011 197. årgang. pp.135-144

Landbrug & Fødevarer (2011): Månedspriser. Elektronisk prisstatistik

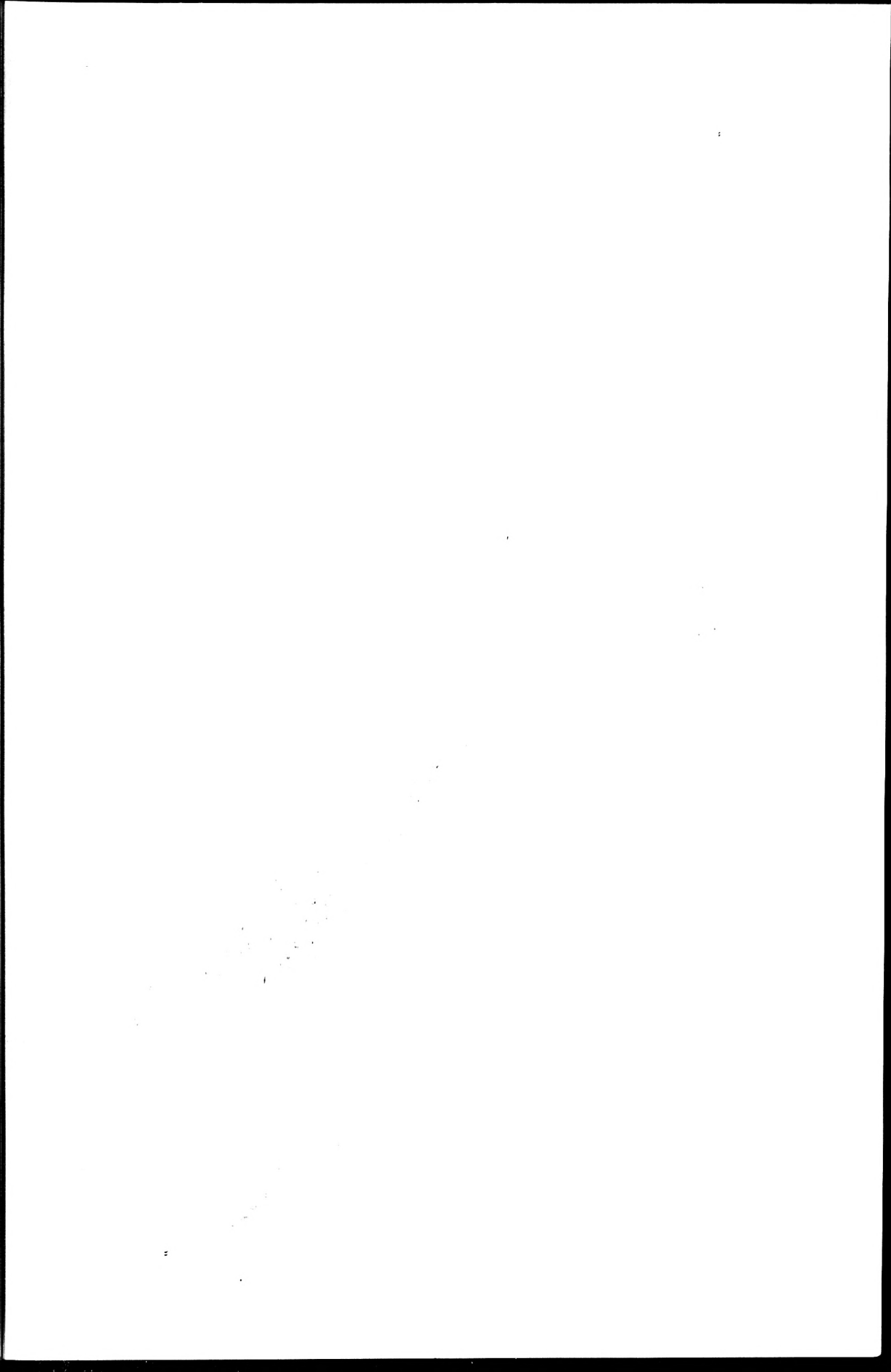
Tangermann, Stefan (2011): Policy Solutions to Agricultural Market Volatility: A Synthesis. Issue Paper No. 33. ICTSD.

<http://ictsd.org/downloads/2011/06/tangermann-price-volatility-and-policy-options.pdf>

USDA (2011a): U.S. and foreign wheat prices

<http://www.ers.usda.gov/Data/Wheat/Yearbook/WheatYearbookTable20-Full.htm>

USDA (2011b): World Markets and Trade. August 2009

POST

B

PP

DANMARK

TIDSSKRIFT FOR LANDØKONOMI
UDGIVES I SAMARBEJDE MELLEM:

FØDEVAREØKONOMISK INSTITUT
KØBENHAVNS UNIVERSITET
ROLIGHEDSVEJ 25
1958 FREDERIKSBERG C

TLF 35 33 68 00
FAX 35 33 68 01
FOI@FOI.DK
WWW.FOI.LIFE.KU.DK

DET KONGELIGE DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSKAB
C/O LANDBRUG & FØDEVARER
AXELTORV 3, I.
1609 KØBENHAVN V

TLF 33 39 42 20
FAX 33 39 41 51
1769@1769.DK
WWW.1769.DK

ISSN 0040-7119